

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sebastian Sampallo

Erkännandets betydelse i brottmålsprocessen

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Lotta Maunsbach

Termin: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Metod	4
1.4 Material och forskningsläge	4
1.5 Avgränsningar	5
1.6 Disposition	6
2 BEVISPRÖVNING I BROTTMÅL	7
2.1 Principen om fri bevisprövning	7
2.2 Bevisbörda	7
2.2.1 Allmänt om bevisbörda	7
2.2.2 Åklagarens objektivitetsplikt	8
2.3 Beviskrav	8
2.3.1 Allmänt om beviskrav	8
2.3.2 Differentierade beviskrav	9
2.4 Utredningskrav	10
2.5 Bevisvärdering	11
3 ERKÄNNANDE	13
3.1 Erkännande enligt gällande rätt	13
3.2 Prövning av erkännanden	14
3.2.1 Prövning av erkännande vid ringa brott	14
3.2.2 Prövning av erkännande vid grövre brott	15
4 FALLET QUICK	18
4.1 Rättsprocesserna mot Quick	18
4.1.1 Charles Zelmanovits	18
4.1.2 Paret Stegehuis	19
4.1.3 Yenon Levi	19
4.1.4 Therese Johanessen	19
4.1.5 Trine Jensen och Gry Storvik	20

4.1.6	Johan Asplund	20
5	ANALYS OCH SLUTSATSER	22
5.1	Hur går bevisprövningen till i Sverige?	22
5.2	Hur värderas ett erkännande?	23
5.3	Räcker ett erkännande för att uppfylla beviskraven?	24
5.4	Har tingsrätterna tillämpat gällande rätt korrekt vid värdering av erkännandena i Quick-målen?	25
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	27

Summary

This essay aims to study the importance of confessions in Swedish criminal law procedure. The essay consists of a general overview of the court's evaluation of evidence as well as an examination of how the courts perceive confessions and the strength of a confession as evidence. Six renowned district court rulings have been analyzed to see how the law is applied. Since this area is largely unregulated by law, the focus is mainly on preparatory work, judicial practice and doctrine.

Sweden practices the principle of free evaluation of evidence, Chapter 35 1 § Swedish code of judicial procedure. This principle means that the evaluation of evidence cannot be restricted by legal rules. The burden of proof lies with the prosecution in criminal cases, which helps prevent miscarriage of justice. The one carrying the burden of proof runs the risk of the evidence falling short of the standard of evidence, which has been formulated by the Swedish Supreme Court as "beyond reasonable doubt". The prevailing view seems to be that the standard of evidence is uniform; however, the investigation requirement may vary depending on the level of the crime.

The confession is regulated by Chapter 35 3§ Swedish code of judicial procedure. The examination of a confession occurs in two steps. First the court considers whether the defendant's statement should be considered as a confession at all, and then whether the confession can be trusted. The scope of the examination is affected by the seriousness of the crime. The examinations of lesser crimes are not very extensive, while felonies require extensive examinations. In lesser crimes, a confession alone could suffice for a conviction, while in felonies additional evidence is required in order to convict. In the Quick-trials six convictions were based largely on confessions which probably were false. The trials showed the importance of evaluating the truthfulness of confessions.

The main conclusions drawn are that both the examination procedure as well as the strength that confessions carries as evidence varies depending on the level of the crime. Furthermore the reasonableness of some of the criteria used in the evaluation of confessions are questioned. Finally, it is concluded that the district courts in the Quick-trials followed established practice and thus cannot be blamed for miscarriage of justice.

Sammanfattning

Denna uppsats syftar till att utreda vilken betydelse erkännandet har i brottmålsprocessen i Sverige. Uppsatsens fyra frågeställningar utgör ramen, och innefattar såväl en allmän del om bevisprövning som en djupdykning i erkännandets prövning och styrka som bevis. I uppsatsen används huvudsakligen rättsdogmatisk metod. Dock görs även en undersökning av sex omtalade tingsrättsdomar för att se hur praxis tillämpas i tingsrätterna. Då området i stort sett är oreglerat ligger fokus framför allt på förarbeten, praxis och doktrin.

I Sverige råder principen om fri bevisprövning, vilket stadgas i 35 kap. 1 § RB. Denna princip innebär bland annat att bevisvärderingen inte får begränsas genom legala regler. Bevisbördan ligger på åklagaren i brottmål, detta för att motverka materiellt oriktiga domar. Den som bär bevisbördan står risken för att bevisningen inte når upp till beviskravet, vilket har formulerats av Högsta domstolen som ”utom rimligt tvivel”. Den rådande uppfattningen verkar vara att beviskravet står fast, däremot kan utredningskravet variera beroende på brottets grovhet.

Erkännandet regleras i 35 kap. 3 § RB. Prövningen av ett erkännande sker i två steg, där domstolen först prövar om det rör sig om ett erkännande överhuvudtaget, och sedan erkännandets vederhäftighet. Prövningens omfattning påverkas av brottets grovhet. Vid lindrigare brott är prövningen inte särskilt omfattande, medan utredningskravet är starkt vid grova brott. Vid lindriga brott kan ett erkännande ensamt räcka för en fällande dom, medan det vid grova brott krävs minst samverkande bevisning. Erkännandets betydelse sattes på prov i Quick-målen där sex fällande domar baserades i stort sett endast på erkännanden.

De främsta slutsatserna som dras är att både prövningen av erkännandet och styrkan av erkännandet som bevis varierar beroende på brottets grovhet. Vidare ifrågasätts vissa av de kriterier som används vid värderingen av erkännanden. Slutligen konstateras att tingsrätterna i Quick-målen har följt rådande praxis och således inte kan klandras för de felaktigt utfärdade domarna.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Vilken betydelse har egentligen ett erkännande i brottmålsprocessen? Somliga menar att erkännandet är regina probationum – bevisens drottning.¹ En bekännelse från en person att denne har begått ett brott borde väl vara tillräckligt bevis? Verkligheten är dock inte så simpel då det har visat sig gång på gång att människor av olika anledningar tar på sig skulden för brott de troligen inte begått.

De kanske mest uppmärksammade fallen i Sverige torde vara Thomas Quick-målen.² Quick erkände under 90-talet ett trettiotal mord, varav han dömdes för åtta av dem i sex olika processer. Sedan 2013 är Quick friad från samtliga åtal då det visat sig att Quicks erkännanden på goda grunder kan antas vara falska. En fråga som rimligtvis bör ställas är: hur kunde en psykiskt sjuk mytoman dupera det svenska rättssystemet? Detta är en fråga som diskuteras mycket, inte bara inom juristkretsar, utan även i media och bland gemene man. Ett enligt min mening särskilt intressant inlägg i debatten, som till stor del varit ansvarigt för Quicks friande, var Hannes Råstams journalistiska undersökningar och efterföljande bok.³

Syftet med denna uppsats är emellertid inte att utreda vad som gick snett i Quick-målen. Däremot väcker ovanstående fall frågor om hur rättssystemet ser på erkännande. Vilken roll spelar erkännanden i brottmålsprocessen? Är erkännandet verkligen bevisens drottning?

---

¹ Ekelöf (2009) Rättegång IV s. 75.

² Thomas Quick heter numera Sture Bergwall, jag kommer dock fortsättningsvis bara benämna honom som ”Quick”.

³ Hannes Råstam (2013) Fallet Thomas Quick – konsten att skapa en seriemördare.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att utreda vilken betydelse erkännandet har i brottmålsprocessen.

För att kunna uppnå arbetets syfte har jag valt att huvudsakligen arbeta efter följande frågeställningar:

- Hur går bevisprövningen till?
- Hur värderas ett erkännande?
- Räcker ett erkännande för att uppfylla beviskravet?
- Har tingsrätterna tillämpat gällande rätt korrekt vid värdering av erkännandena i Quick-målen?

1.3 Metod

I detta arbete har jag valt att huvudsakligen använda mig av traditionell rättsdogmatisk metod, vilket innebär att jag genom att studera lag, förarbeten, praxis och doktrin försöker utreda vad som är gällande rätt i ämnet.

Jag vill i detta arbete inte endast undersöka gällande rätt, utan intresserar mig även för hur den tillämpas av tingsrätterna när de handskas med erkännanden. Idealet hade varit att undersöka alla fall där erkännande förekommit och se hur domstolen tillämpat gällande rätt vid prövning och värdering av erkännandet. Då det av uppenbara skäl inte är möjligt har jag valt att undersöka de sex domar som meddelats av fem olika tingsrätter mot Quick. Jag är väl medveten om att dessa sex domar i sig kanske inte säger så mycket om hur gällande rätt tillämpas i stort i Sveriges tingsrätter, men då det trots allt rör sig om fem olika tingsrätter kan det möjligtvis ge en indikation om hur tingsrätterna prövar och värderar erkännande. Då erkännandena i efterhand på goda grunder kan antas vara falska blir fallen ännu mer intressanta att undersöka. Min ambition är att skärskåda domarna mot Quick och se hur tingsrätten har tillämpat gällande rätt.

1.4 Material och forskningsläge

Då området i stort sett är oreglerat i lag kommer fokus framför allt att läggas på förarbeten, praxis och doktrin. Relevant förarbete för området är Processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk från 1938, vilket således är mer än

75 år gammalt. Då inte mycket förändring skett inom detta område anser jag dock inte att det primärkällornas ålder är ett problem, utan de är relevanta än idag. Det är ganska sparsamt med prejudicerande rättsfall då Högsta domstolen (HD) i regel inte tar upp mål gällande bevisvärdering. Ett antal rättsfall kommer dock att behandlas. Vidare kommer samtliga Quick-domar att undersökas.

Doktrinen på området är relativt begränsat, och det knappa material som går att finna är i stor utsträckning skrivna av ett fåtal på området framstående personer. Jag har använt mig av Ekelöf och Diesen som främsta källor. Även andra källor har använts för att motverka att framställningen ska bli alldeles för färgad av enskilda författares synpunkter. När det gäller prövning av erkännandet har framför allt ett examensarbete som publicerats i antologin *Bevis – värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och andra enskilda bevis* använts. I övrigt har det varit svårt att hitta något mer omfattande material om erkännandets prövning och betydelse.

1.5 Avgränsningar

Jag har valt att undersöka erkännandets betydelse för brottmålsprocessen. Jag kommer därför inte behandla motsvarande regler inom civilrättsprocessen. Eftersom de regler och intressen som spelar roll i de olika målen är olika har jag valt att begränsa mig till de straffprocessuella reglerna.

Vidare har jag valt att endast fokusera på svensk rätt. Jag kommer således inte göra några komparationer med utländska rättordningar. Vissa delar av det som uppsatsen behandlar är inte lagreglerat eller reglerat enligt praxis, utan olika metoder föreslås i doktrinen. Även om det självfallet finns lösningar på detta hos utländska författare har jag valt att fokusera på de lösningar som ges i svensk doktrin.

Jag har valt att inte fokusera på orsaksförklaringar till falska erkännanden. Detta då jag inte vill ta fokus från den juridiska analysen. Jag kommer således att utgå från att falska erkännanden förekommer. Vidare kommer jag inte att diskutera Quick-utredningen. Utredningen kommer endast att beröras i den mån det kan ge bättre förståelse för tingsrättens resonemang eller i övrigt underlättar förståelsen för uppsatsen i stort.

1.6 Disposition

I *avsnitt 1* presenteras uppsatsens syfte, frågeställning, och metod. En kort presentation av använt material och forskningsläge samt avgränsningar görs här. *Avsnitt 2* syftar till att besvara min första frågeställning. Denna frågeställning är mer allmänt ställd och syftar till att ge en grundläggande förståelse för de ramar inom vilka erkännanden prövas. Här behandlas bland annat den fria bevisbördans princip, utredningskravet och bevisvärderingen. *Avsnitt 3* behandlar erkännandet. Först presenteras mer allmänt hur erkännandet regleras och vad det innebär, för att sedan gå över i hur erkännandet prövas och värderas. I *avsnitt 4* undersöks samtliga tingsrättsdomar mot Quick. Syftet är att se hur domstolarna har resonerat kring erkännandena, och huruvida rådande praxis har följts. I *avsnitt 5* analyseras slutligen det material som förekommit och uppsatsen avslutas genom att frågeställningarna som ställts upp besvaras.

2 Bevisprövning i brottmål

2.1 Principen om fri bevisprövning

I och med den nya rättegångsbalkens (RB) ikraftträdande 1948 började principen om fri bevisprövning gälla.⁴ Den fria bevisprövningen består utav två delar. Dels innebär den att det inte finns några begränsningar gällande vilken typ av bevis som får användas, dels att domaren vid bevisvärderingen inte är bunden av några legala regler. Den första delen kallas för principen om fri bevisföring och innebär att även sådana bevismedel som inte anges i lagen kan användas för att övertyga domstolen. Den andra delen kallas för principen om fri bevisvärdering, vilket jag kommer att återkomma till senare i avsnitt 2.5.⁵

2.2 Bevisbörda

2.2.1 Allmänt om bevisbörda

En bevisbörderegeln definieras av Bolding som en regel som ”bestämmer vilken av parterna som ska bära nackdelen av att rätten inte kommer till övertygelse beträffande ett visst faktum”⁶. *In dubio pro reo*, ”vid tvivel för den tilltalade”, är en princip som gäller inom brottmålsprocessen. Denna princip innebär att hela bevisbördan i brottmål, med vissa undantag⁷, ligger på åklagaren, och det är upp till åklagaren att bevisa alla för målet relevanta omständigheter.⁸

Lokaliseringen av bevisbördan i brottmål syftar till att motverka att materiellt felaktiga straffdomar meddelas och att oskyldiga döms. Hade bevisbördan placerats helt eller delvis på den tilltalade hade rättskipningen blivit otrygg för medborgarna, och oskyldiga hade kunnat fällas för att de inte förmått prestera tillräckligt mycket bevisning för deras oskuld.⁹ Det finns inget uttryckligt lagstöd för att bevisbördan ska vara fördelad på detta sätt i brottmål. Dock bör oskyldighetspresumtionen som finnes i bland annat i 6 art. 2 punkten Europakonventionen nämnas. Oskyldighetspresumtionen innebär att ”var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld

---

⁴ 35 kap 1 § RB.

⁵ SOU 1938:44 s. 377 f.

⁶ Bolding (1951) Bevisbördan och den juridiska tekniken s. 27.

⁷ Diesen (1994) Bevisprövning i Brottmål s. 64.

⁸ Ekelöf (2002) Rättegång IV s. 113.

⁹ Ibid. s. 113 f.

lagligen fastställts”¹⁰. Då den tilltalade ska anses vara oskyldig vore det orimligt om vederbörande skulle behöva bevisa sin egen oskuld, med risk för att dömas för brott om denne misslyckas. Oskuldspresumtionen utgör således stöd för att bevisbördan ska ligga på åklagaren.¹¹ Att åklagaren har bevisbördan i brottmål är knappast något kontroversiellt, tvärtom gäller detta i de flesta rättsstater.¹²

2.2.2 Åklagarens objektivitetsplikt

Utöver att bära bevisbördan är åklagaren dessutom ålagd en objektivitetsplikt, vilket följer av 23 kap. 4 § RB. Åklagaren ska inte bara bevisa att den tilltalade begått den handling som denne åtalats för, utan dessutom under utredningen och processen beakta även sådana omständigheter som talar för den tilltalades oskuld. Då åtal väcks ska åklagaren ha gjort denna värdering av bevisningen i målet och därefter funnit att bevisningen på objektiva grunder håller för en fällande dom. Objektivitetsplikten fungerar således som en spärr för att se till att fall med för mycket osäkerhet i utredningen inte leder till åtal. När väl åtal är väckt är dock frågan hur pass objektiv åklagaren kan förhålla sig då vederbörande försöker få den tilltalade dömd. Här spelar dock försvarsadvokaten, och i brist på sådan domstolen genom materiell processledning en viktig roll för att upprätthålla objektiviteten.¹³

2.3 Beviskrav

2.3.1 Allmänt om beviskrav

Beviskravet är den styrka som bevisningen måste nå upp till för att ett rättsfaktum ska anses vara bevisat. Om beviskravet inte uppnås ska målet ogillas.¹⁴ Beviskravet utgör ett element i bevisbördan på så sätt att det rättsfaktum som har bevisbördan åberopar måste bevisas upp till den styrka som beviskravet förespråkar för att få läggas till grund för en dom.¹⁵ Inget beviskrav är föreskrivet i lagen utan den enda bestämmelsen, som finnes i 35 kap 1 § RB, är ”Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat”. I brottmål är beviskravet ”utom rimligt

---

¹⁰ 6 art. 2 punkten i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, se även 11 art. i FN:s universella deklaration om mänskliga rättigheter samt 48 art. 1 punkten i EU-stadgan för mänskliga rättigheter.

¹¹ Ekelöf (2009) s. 150 f.

¹² Diesen (1994) s. 64.

¹³ Ibid s. 65 f.

¹⁴ Felaktigt dömda (2006) s. 41.

¹⁵ Diesen (1994) s. 74.

tvivel". Detta krav uppställdes av HD i NJA 1980 s. 725. Vad som kan utgöra rimligt tvivel är att andra händelseförlopp än åklagaren gjort gällande i sitt gärningspåstående är tänkbara. Det är inte tillräckligt att åklagarens gärningspåstående är mer troligt än den tilltalades oskuld.¹⁶ Domstolen måste fria om de anser att det finns ett rimligt och beaktansvärt tvivel.¹⁷ Torkel Gregow, tidigare ordförande för HD, har sagt att kravet kan formuleras som att det "praktiskt sett skall framstå som uteslutet att den åtalade är skyldig"¹⁸.

2.3.2 Differentierade beviskrav

En fråga som är relaterad till beviskravet är huruvida detta är konstant eller om det är differentierat beroende på olika faktorer som exempelvis brottets grovhet, art och huruvida brottet är erkänt. När det gäller brottets grovhet anser Diesen att beviskravet är konstant. En eventuell bevislättning skulle snarare bestå i att lägre krav ställs på utredningens robusthet. Hade en bevislättning givits även genom att beviskravet hade sänkts hade åklagaren enligt Diesen fått dubbel lindring av beviskravet.¹⁹ Ekelöfs inställning är inte lika kategorisk utan han verkar mena att det kan finnas ett lägre krav för ringa brottmål, åtminstone om det rör sig om erkända mål.²⁰ Doktrinen är således splittrad på denna fråga.

I NJA 1990 s. 555 sade HD att beviskravet som ställdes var "utom rimligt tvivel". I tidigare fall som behandlats rörde det sig om ett brott av grövre karaktär, men HD fastslår i detta fall att även vid mer ringa brottslighet ska samma beviskrav gälla. I RH 2009:13 tillämpades beviskravet "utom rimligt tvivel" även när det gällde ett ringa trafikbrott som endast kunde leda till penningböter.

Inte heller när det gäller mål som typiskt sett är svåra att bevisa finns det någon lättning av beviskravet enligt HD. I NJA 1982 s. 525 uttalade HD: "Vid prövningen av frågan, [...] måste kraven på den föreliggande bevisningens styrka - utan avseende på de speciella bevissvårigheter som erfarenhetsmässigt ofta föreligger i mål om ansvar för grov narkotikabrottslighet - ställas lika högt som när det gäller ansvar för annan grov brottslighet.". Däremot kan det finnas vissa omständigheter och rekvisit där lindrigare

---

¹⁶ Felaktigt dömda (2006) s. 41.

¹⁷ Ekelöf (2009) s. 153.

¹⁸ SvJT 1996 s. 510.

¹⁹ Diesen (1994) s. 84 f.

²⁰ Ekelöf (2002) s. 117 ff.

krav på bevisning kan accepteras, som t.ex. vid nödvärnsinvändningar²¹, subjektiva rekvisit och civilrättsliga rekvisit.²²

2.4 Utredningskrav

Vid sidan av diskussionen om beviskrav har en diskussion om ett särskilt utredningskrav förts. Diesen menar att dessa krav hör ihop, men att utredningskravet kan förklaras som ett kvantitativt mått, medan beviskravet är ett kvalitativt mått.²³ I samband med utredningskravet diskuteras begreppet robusthet. Att bevisningen är robust innebär att det inte finns någon ytterligare bevisning som kan påverka bedömningen i målet.²⁴ Det handlar om med vilken sannolikhet det går att bedöma huruvida bevisning når upp till beviskravet. Om utredningen som gjorts är av ringa omfattning kan bevisningen framstå som stark, men det kan finnas information som talar emot åtalet som hade kunnat påträffas om utredningen gjorts mer grundligt. Anta att åklagaren förhör två vittnen som säger sig ha sett en person begå ett brott. Detta kan utgöra stark bevisning till nackdel för den tilltalade. Om det sedan visar sig att det finns fem andra vittnen som kan placera personen på ett annat ställe dagen i fråga men som inte hörts av polisen hade detta förstås minskat värdet av bevisningen. Själva utredningens omfattning spelar således roll för bevisningens styrka.²⁵

Domstolen ansvarar enligt 46 kap. 4 § 2 st. RB för att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver. Exakt vad detta innebär är inte klart och precisering görs inte i lag eller i förarbete. Däremot är det klart att det utav ordalydelsen följer att kravet på utredningens omfattning kan variera.²⁶ I ett förarbetsuttalande sades bland annat att det vid grova brott krävdes mer utredning än vid ringa brott, där ett erkännande hade kunnat räcka som bevisning.²⁷ Brottets allvar verkar således spela roll för utredningens omfattning. Även hur komplicerat ett brott är torde spela roll för hur mycket utredning som krävs.²⁸

---

²¹ NJA 1990 s. 210.

²² Ekelöf (2002) s.119 f.

²³ Diesen (1994) s. 109 ff.

²⁴ Felaktigt dömda (2006) s. 43.

²⁵ Lindell (2005) Straffprocessen s. 412 f.

²⁶ Felaktigt dömda (2006) s. 46.

²⁷ SOU 1938:44 s. 380f.

²⁸ Felaktigt dömda (2006) s. 46 f.

För att återkoppla till diskussionen som tidigare fördes om differentierade beviskrav är det en vanlig uppfattning att även om inte beviskraven är differentierade kan utredningskravet vara det, och i vissa fall kan ett högre krav på robusthet ställas än i andra. Exempelvis krävs det mer utförlig utredning vid mord än vid snatteri.²⁹ I slutändan torde det bli ett rättspolitiskt ställningstagande om hur stora utredningsresurser det är rimlig att lägga för att få klarhet i ett fall, och hur stor osäkerhet domstolen får acceptera när de meddelar en fällande dom.³⁰

2.5 Bevisvärdering

Bevisvärdering är den analys och bedömning som domstolen gör av utredningen i målet. Domstolen ska avgöra huruvida styrkan av den bevisningen som framförts når upp till beviskravet.³¹ Den enda regeln om bevisvärderingen är 35 kap. 1 § RB som stadgar att domstolen ska ”efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.”. Några speciella regler om hur bevisvärderingen ska gå till finns inte. Det finns dock en del allmänt hållna reflektioner och principer som kan urskiljas ur lagförarbetena till RB. Huvudprincipen är att bevisvärderingen är fri. Detta innebär att domaren vid bevisvärderingen inte är bunden av några legala regler. Att bevisvärderingen är fri innebär dock inte att målet kan avgöras efter en rent subjektiv uppfattning, utan domarens bedömningar måste vara objektivt grundade och stödjas på skäl som kan godtas av andra förståndiga personer. Bevisvärderingen får inte göras på totalintrycket av bevisen, utan en analys måste göras av alla samtliga bevis. Vidare får domaren vid bevisvärderingen endast ta hänsyn till det material som framkommit under förhandlingen, med undantag för sådant som är att beakta som allmänbildning eller sådana erfarenhetssatser som domaren genom sin tjänsteutövning känner till. Slutligen ska skälen som bevisvärderingen baserats på redovisas i domskälen.³²

I Sverige har bevisvärdering diskuterats flitigt i akademiska kretsar sedan fri bevisvärdering infördes. Debatten har huvudsakligen skett mellan förespråkare av två olika metoder för bevisvärdering, tema- och värdemetoden. Båda metoderna försöker genom kunskapsteoretiska analyser uppnå en så säker bevisvärdering som möjligt.

---

²⁹ Ekelöf (2009) s. 188 f.

³⁰ Lindell (2005) s. 414.

³¹ Fitger, Rättegångsbalken (6 maj 2014) kommentaren till 35 kap 1 §.

³² SOU 1938:44 s. 377 f.

Metoderna ligger på en hög abstraktionsnivå, och har därför varit svåra att överföra till rättstillämpningen, och således inte haft särskilt stor betydelse för utveckling av praxis på området.³³ Med hänsyn till den fria bevisvärderingen hade praxis som förordat en metod troligtvis inte varit bindande för underrätterna ändå, då bevisvärderingen ska vara fri från legala regler.³⁴

---

³³ Felaktigt dömda (2006) s. 63 f; Lindell (2005) s. 404.

³⁴ Ekelöf (2009) s. 173.

3 Erkännande

3.1 Erkännande enligt gällande rätt

Erkännande definieras i förarbetena till RB som ”parts vidgående att en för honom ofördelaktig faktisk omständighet föreligger”³⁵. Ett erkännande behöver inte omfatta hela gärningen, utan kan gälla endast vissa delar. Ett erkännande måste inte nödvändigtvis innebära att den tilltalade accepterar åklagarens åtal utan det är exempelvis möjligt för den tilltalade att erkänna det objektiva händelseförloppet, men samtidigt bestrida skuld då uppsåt saknats.³⁶

Den allmänna regeln om erkännanden i brottmål finnes i 35 kap. 3 § 2 st. RB och stadgar följande ”Är saken ej sådan som i första stycket sägs³⁷, pröve rätten med hänsyn till omständigheterna, vilken verkan parts erkännande må äga som bevis”. Detta innebär dels att erkännandet som bevis inte är annorlunda eller viktigare än andra typer av bevis, dels att domstolen måste pröva erkännandets sanningshalt. Ett erkännande som är oriktigt ska inte påverka målets utgång.³⁸ Bevisvärdet av ett erkännandes som återtas ska prövas särskilt.³⁹

I vissa fall är erkännandet särskilt reglerat. Så är fallet när det gäller strafföreläggande och ordningsbot som båda innebär en slags summarisk process. Bestämmelser om strafföreläggandet hittas i 48 kap. RB⁴⁰. Strafföreläggande kan endast användas när gärningsmannen erkänt brottet och det rör sig om viss ringa brottslighet. Istället för att åklagaren väcker åtal och saken prövas av domstol kan åklagaren förelägga gärningsmannen ett straff som gärningsmannen måste godkänna. Godkännandet av strafföreläggandet innebär att gärningsmannen erkänner gärningen och godtar det förelagda straffet.⁴¹ Godkännandet måste vara utan reservationer för att gälla.⁴² Förfarandet med strafföreläggande är praktiskt då det sparar resurser för det allmänna, är snabbare än en domstolsprocess och mindre betungande för gärningsmannen. Det

---

³⁵ SOU 1938:44 s. 380.

³⁶ Ekelöf (2009) s. 75 f.

³⁷ Första stycket reglerar dispositiva tvistemål.

³⁸ SOU 1938:44 s. 380.

³⁹ 35 kap. 3 § 1 st. 2 p. RB.

⁴⁰ 48 kap. 1-3 §§ och 4-12a §§ RB.

⁴¹ Ekelöf (2011) Rättegång V s. 283 f.

⁴² NJA 1963 s. 393.

finns dock en risk att oskyldiga kan acceptera ett strafföreläggande för att slippa trubbel.⁴³

Förfarandet med ordningsbot är väldigt likt strafföreläggandet och behandlas i 48 kap. RB⁴⁴. Det skiljer sig genom att ordningsbot utfärdas av polisman och kan endast utfärdas för vissa brott där penningböter är det enda straffet. Främst används ordningsbot vid enklare trafikförseelser, i synnerhet fortkörning.⁴⁵

3.2 Prövning av erkännanden

Ett erkännande måste således alltid, med vissa undantag, utsättas för en prövning av domstolen. Denna prövning kan vara olika omfattande beroende på vilket brott gärningsmannen är misstänkt för. Ju grövre brott, desto mer ingående prövning av erkännandet. Prövningen innefattar två moment, där domstolen först måste ta ställning till huruvida det föreligger ett erkännande överhuvudtaget och vad erkännandet innefattar. Efter detta frågar domstolen sig om det finns någonting som talar emot erkännandets vederhäftighet.⁴⁶

Den första delen av prövningen går till på samma vis oberoende av brottets grovhet. För att försäkra sig om att ett erkännande föreligger måste domstolen kontrollera att den tilltalade vet vad ett erkännande innebär och att yttrandet ska tolkas som ett erkännande. Vidare måste domstolen försäkra sig om att erkännandet avser inte endast det objektiva händelseförloppet, utan även subjektiv skuld.⁴⁷ I övrigt skiljer sig prövningen av ringa och grova brott, och således kommer jag fortsättningsvis att behandla dem åtskiljt.

3.2.1 Prövning av erkännande vid ringa brott

En prövning av ett erkännande ska alltid ske, även när brottet som erkänts är ringa. I regel är det domstolen som ska göra prövningen, men om strafföreläggande används är det istället åklagaren som prövar erkännandet.⁴⁸ Vid ringa brott behöver inte någon vidare omfattande kontroll av erkännandets sanningshalt ske.⁴⁹ I praktiken brukar prövningen av erkännandet inskränkas till att kontrollera att ingenting talar emot

---

⁴³ Ekelöf (2011) s. 286.

⁴⁴ 48 kap. 1-3 §§ och 13-20 §§ RB.

⁴⁵ Ekelöf (2011) s. 289 f.

⁴⁶ Forssman (1997) s. 116 f.

⁴⁷ Ibid. s. 117.

⁴⁸ Ibid. s. 107 f.

⁴⁹ SOU 1938:44 s. 380 f.

erkännandet.⁵⁰ Erkännandet är inte bindande för rätten. Däremot kan det sägas att den tilltalade i ringa brottmål har en viss dispositionsrätt och själv kan avgöra om denne vill ha saken grundligt utrett, eller hellre vill komma ifrån den obehagliga processen. I ringa brottmål blir erkännandet en presumtion som gör att domstolen kan bifalla åtalet på svagare bevisning.⁵¹

Vid ringa brottmål kan således ett erkännande räcka för en fällande dom, vilket också är fallet vid strafföreläggande och ordningsbot.⁵² Detta torde dock inte innebära att beviskravet generellt sett är lägre vid ringa brottmål. Däremot är det möjligt att utredningskravet är lägre, och att domstolen därför inte behöver kontrollera erkännandet i lika stor utsträckning. Erkännanden leder i ringa brottmål i regel alltid till fällande dom, och det är inte ovanligt att erkännande är det enda bevis åklagaren åberopar. Troligen är det således vid ringa brottmål som erkännandet får störst betydelse.⁵³

3.2.2 Prövning av erkännande vid grövre brott

När det rör sig om grövre brott krävs det däremot en betydligt mer omfattande prövning. Kravet på en fullständig utredning är starkt och ett erkännande kan inte ensamt läggas till grund för en dom.⁵⁴ Om den tilltalade i ett tidigt skede av förundersökningen erkänner ett brott kan det dock leda till att utredningen inte blir lika omfattande.⁵⁵ Att erkännanden måste prövas följer även av praxis. I RH 1996:97 hade en kvinna blivit dömd för narkotikabrott av tingsrätten efter att hon erkänt, men sedan tagit tillbaka sitt erkännande. Kvinnan friades av hovrätten då det inte fanns någon utredning som möjliggjorde en kontroll av erkännandet.

Ett erkännande räcker således inte för en fällande dom vid grova brottmål, utan det krävs att erkännandet stöds av samverkande bevisning. Samverkande bevisning innebär att det finns bevisning utöver erkännandet som talar för gärningsmannens skuld, exempelvis teknisk bevisning eller vittnesmål.⁵⁶ I NJA 1978 s. 33 dömdes en man för mord trots att det saknades annan bevisning som gav stöd åt erkännandet. HD baserade domen dels på bristande motiv för mannen att erkänna om han vore oskyldig, dels för

---

⁵⁰ Forssman (1997) s. 117.

⁵¹ Ekelöf (1992) s. 119.

⁵² SOU 1938:44 s. 380 f.

⁵³ Forssman (1997) s. 128 f.

⁵⁴ SOU 1938:44 s. 380 f.

⁵⁵ Ekelöf (2009) s. 156.

⁵⁶ Forssman (1997) s. 130.

att gärningsmannen kunde berätta hur mordet hade begåtts i detalj och var offret hade lämnats. Att gärningsmannens egen berättelse stödjer erkännandet torde dock utgöra den nedre gränsen för vad som accepteras som samverkande bevisning. När erkännandet endast stöds av gärningsmannens egen berättelse måste domstolen pröva om det finns någon annan möjlig förklaring till att vederbörande har detaljkunskaper om målet, speciellt viktigt är detta om målet varit massmedialt uppmärksammat.⁵⁷

När erkännandet prövas använder sig domstolen av en tillförlitlighetsbedömning. Tillförlitlighetsbedömningar används när domstolen ska värdera utsagor, vilket kan vara såväl erkännanden som vittnesberättelser. Domstolen ska när de bedömer erkännanden titta på erkännandets rimlighet, eller hur bra berättelsen stämmer överens med övrig bevisning i målet. Vidare ska den tilltalade erkänna spontant, och utan suggestioner från förhørsledaren och kunna rätta sina egna felaktigheter. En viktig sak för domstolen att beakta är hur detaljrik berättelsen är, och om den tilltalade berättar något som endast gärningsmannen skulle kunna känna till. Även den tilltalades känslouttryck vid erkännandet har betydelse. Berättelsen ska vara konstant vid olika tillfällen, och den tilltalade ska hålla fast vid sin berättelse även om den ifrågasätts. En berättelse som är helt identisk vid varje tillfälle kan dock befaras vara inlärd.⁵⁸ Ytterligare en aspekt för domstolen att beakta är huruvida den tilltalade kan tänkas ha några alternativa motiv för att erkänna.⁵⁹

Det är svårt att säga hur domstolen bedömer erkännandena mer exakt i det enskilda fallet då de ofta använder sig av likartade formuleringar i stil med ”erkännandet vinner stöd av utredningen” och underlåter att presentera några närmre förklaringar.⁶⁰ Avsaknad av motiv har dock beaktats i bland annat NJA 1994 s. 310. Domstolen uttalade att det inte funnits några som helst skäl för mannen ”att som oskyldig ta på sig brottet” och grundade sin dom på erkännandet som vann starkt stöd av den utredning som förebragts i målet.

I NJA 2001 s. 687 ansökte riksåklagaren om resning till nackdel för en tidigare friad man som erkänt det brott han blivit friad från. HD säger här att en sammanvägning av de motiv den tilltalade har för att erkänna och vederbörandes personlighet måste göras

---

⁵⁷ Forssman (1997) s. 132.

⁵⁸ Bring (2008) Förhör s. 189 f.

⁵⁹ Diesen (1993) Utevarohandläggning och bevisprövning i brottmål s. 48 f.

⁶⁰ Forssman (1997) s. 128.

för att värdera erkännandets betydelse. Underrätterna hade tidigare förklarat att mannen hade låg trovärdighet och de misstänkte att erkännandet kunde vara ett sätt för honom att få uppmärksamhet. Vidare måste erkännandet värderas mot bakgrunden att det gått tio år sedan skuldfrågan avgjorts, och vid den nya prövningen kan således inte erkännandet bara läggas till de övriga bevisen, utan särskilt hänsyn måste tas. Resning beviljades inte.

I NJA 2013 s. 75 togs resning upp till nackdel för en man som tolv år efter han blivit friad från ett brott erkände. HD lade vikt bland annat vid att berättelsen hade varit sammanhängande och innefattat motiven bakom gärningen, hur den genomfördes och skälen till att mannen nu trädde fram. Erkännandet var förenligt med teknisk bevisning och gjordes förbehållslöst. Även här poängterade domstolen att det inte fanns några skäl för mannen att oskyldigt ta på sig skulden. Resning beviljades.

4 Fallet Quick

4.1 Rättsprocesserna mot Quick

På 90-talet erkände Quick ett trettiotal mord under tiden han behandlades på Säter sjukhus. Mellan 1994 och 2001 döms Quick för åtta mord i sex olika rättsprocesser. I samtliga fall hade Quick erkänt. Utredningsledare och åklagare var samma i alla mål, och förutom i första och sista målet hade Quick samma advokat. I november 2013 hade Quick fått resning och blivit friad från samtliga morddomar.⁶¹

4.1.1 Charles Zelmanovits

Den första domen som föll mot Quick gällde ett mord på en pojke år 1976 som stryptes till döds. Tingsrätten konstaterar att det inte finns någon teknisk bevisning som binder Quick till mordet, men att hans erkännande får stöd av de uppgifter han själv lämnat. I övrigt resonerar tingsrätten inte mer kring erkännandet eller dess riktighet. Bland annat uppgifter som hade lämnats om omgivningen där kroppen hittats och om kroppsdelar som saknades stödde erkännandet. Tingsrätten konstaterar att dessa omständigheter utgör ett ”mycket starkt stöd för riktigheten av Quicks uppgifter”. Vidare bekräftade två olika psykologexperter riktigheten av Quicks berättelse.⁶²

Resning beviljades med bland annat motiveringen att Quick lämnat motstridiga uppgifter om mordplats, mordvapen och tillvägagångssätt. Vidare hade han anpassat sina uppgifter allt eftersom och vissa delar av utredningsmaterialet hade inte presenterats under huvudförhandlingen. Dessutom hade Quick under tiden för erkännandena varit starkt påverkad av benzodiazepiner som kan frambringa förvirring och hallucinationer. Även berättelser om hans barndom visade sig vara påhittade vilket framkommit under förhör med andra familjemedlemmar, vilket ledde till att psykologexperternas vittnesmål kunde ifrågasättas.⁶³

---

⁶¹ ”Quick helt friad från samtliga mord”, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/quick-helt-friad-fran-samtliga-mord/> Läst 2014-05-16.

⁶² Mål nr. B 179/94.

⁶³ Mål nr. Ö 454-12.

4.1.2 Paret Stegehuis

Quick dömdes i detta fall för ett mord på ett holländskt par år 1983. Mordet skedde med kniv. Tingsrätten poängterar noga att ett erkännande inte är nog för en fällande dom. De konstaterar också att ingenting pekar på att Quick skulle ha fått information utifrån om fallet, och att mycket av den information som han bidragit med till utredningen inte varit känd för allmänheten. Även här åberopas vittnesmål från psykologexperter som menar att det inte rör sig om ett falskt erkännande.⁶⁴ I resningsärendet är resonemanget samma som i föregående fall. Dessutom pekar åklagaren på att Quick i motsats till vad tingsrätten konstaterat haft tillgång till uppgifter i fallet, då han under sina permissioner gått till biblioteket och läst på.⁶⁵

4.1.3 Yenan Levi

Quick dömdes här för mord på en israelisk man vilket skett genom trubbigt våld mot huvud och bål. Tingsrätten diskuterar mer utförligt än tidigare bevisvärdet av erkännandet och risken för ett oriktigt erkännande. De understryker att kravet på en fullständig utredning är starkt och att det krävs samverkande bevisning för en fällande dom. De diskuterar och förkastar eventuella motiv för ett falskt erkännande. Genom vittnesförhör med förhørsledaren fastslår tingsrätten att ”förhören hållits på ett föredömligt sätt utan inslag av t.ex. ledande frågor eller enträgna upprepningar”. Även risken med att information skulle ha fåtts från massmedia diskuteras, men avfärdas då Quick bidragit med information som inte figurerat i massmediala sammanhang. Sammantaget gör tingsrätten bedömningen att erkännandet har högt bevisvärde.⁶⁶ Samma skäl för resning anfördes som tidigare. Tingsrätten diskuterar särskilt åklagarens objektivitetsplikt, men anser att enbart ett åsidosättande av den inte kan räcka till resning i detta fall.⁶⁷

4.1.4 Therese Johanessen

Fallet rörde mord på en norsk kvinna år 1988. Hon berövades livet genom slag mot hennes huvud med en sten, och sedan genom strypning alternativt knivhuggning. Tingsrätten konstaterar att erkännandet är det enda beviset som direkt talar för Quicks

---

⁶⁴ Mål nr. B 26/95.

⁶⁵ Mål nr. Ö 493-12.

⁶⁶ Mål nr. B 348/95.

⁶⁷ Mål nr. Ö 3147-09.

skuld. De är väldigt tydliga med att ett erkännande inte räcker, speciellt inte när det rör sig om grova brott. De ställer dessutom ännu högre krav då det inte går att fastslå vad som slutligen hänt med offret. Även här diskuteras, och avfärdas, risken att Quick ska ha fått information om fallet från media eller undersökningsledarna. Även andra eventuella motiv för att erkänna avfärdas. Trots det höga kravet som ställs på erkännandet anser tingsrätten att erkännandet vinner stöd av utredningen i övrigt.⁶⁸ I resningsärendet anförs samma skäl som tidigare, dock läggs extra vikt vid att bevisning som starkt stödde erkännandet, en kolbit som sades vara av mänskliga rester, visade sig vara av icke organiskt material.⁶⁹

4.1.5 Trine Jensen och Gry Storvik

Detta fall gällde mord på två norska kvinnor. Morden begicks 1981 respektive 1985. Morden var mycket uppmärksammade i norsk media. Tingsrätten är inte lika tydlig här om erkännandets bevisvärde, men det är ändå uppenbart att en prövning av erkännandet görs. Tingsrätten bedömer Quicks berättelse som rimlig då det inte strider mot några objektiva fynd. De lägger även vikt vid vittnesmål som sade att vissa omständigheter som Quick berättat om inte hade publicerats i media. Den psykiatriska och psykologiska bild som målats upp av Quick visar att han inte varit främmande för att begå denna typ av brott tidigare, vilket vägs in vid bevisvärderingen.⁷⁰ Ingen nytt anfördes i resningsärendet.⁷¹

4.1.6 Johan Asplund

Quick dömdes här för ett mord på en pojke som begicks 1980. Värt att notera är att pojkens föräldrar var övertygade om att en annan person begått mordet. Åter igen börjar tingsrätten med att konstatera att erkännandet måste vinna stöd av övrig utredning för att kunna läggas till grund för en fällande dom. Tingsrätten finner att uppgifter som Quick lämnat ger stöd åt erkännandet, särskilt uppgifter om ett födelsemärke och ett pungbräck. Fallet hade varit uppmärksammat i media, och tingsrätten säger att Quick hade haft möjlighet att ta del av detta. I utredningen har det dock inte framkommit något som talar för att Quick läst in sig på fallet. Utlåtande om hans psykiska hälsa och

---

⁶⁸ Mål nr. B 100/97.

⁶⁹ Mål nr. Ö 3293-10.

⁷⁰ Mål nr. B 1548-99.

⁷¹ Mål nr. Ö 3085-11.

kriminella historia beaktas även vid bevisvärderingen.⁷² Ingenting nytt anfördes i resningsärendet.⁷³

---

⁷² Mål nr. B 187-93.

⁷³ Mål nr. Ö 889-11.

5 Analys och slutsatser

Syftet med denna uppsats var att utreda vilken betydelse erkännandet spelar i brottmålsprocessen. För att göra detta valde jag att använda mig av fyra frågeställningar som gick från allmänt till mer specifikt. Jag kommer i detta avsnitt att redogöra för de svar jag funnit samt vilka slutsatser som kan dras av dem.

5.1 Hur går bevisprövningen till i Sverige?

I uppsatsens andra avsnitt har jag kortfattat presenterat och diskuterat bevisprövningen i Sverige och dess viktigaste beståndsdelar. Jag kommer här att fokusera på vissa aspekter som är särskilt intressanta i samband med erkännandet.

Bevisprövningen är fri. Detta innebär att såväl bevisföringen som bevisvärderingen är fri och således inte får begränsas genom legala regler. I ljuset av detta kan frågan ställas huruvida det är tillåtet för HD att komma med praxis inom detta område, och om sådan praxis är bindande. När det gäller erkännande har HD kommit med en del avgörande om exempelvis att det krävs samverkande bevisning och att erkännanden måste prövas. Kraven som ställs på samverkande bevisning verkar förvisso inte vara särskilt högt satta, men även om HD hade satt hårdare krav på hur erkännanden ska prövas hade det troligen inte varit bindande, då det hade utgjort legala regler på bevisvärderingens område. Min uppfattning är att praxis inom detta område ska ses som vägledande snarare än bindande.

Vidare kan det förtydligas att erkännanden, även om det måhända har stor vikt i praktiken, inte har någon särställning i bevisprövningen. Bevisbördan kommer således fortfarande att ligga på åklagaren, även om den tilltalade har erkänt. Om ett erkännande förekommit måste inte den tilltalade exculpera sig, utan det ligger fortfarande på åklagaren att bevisa att erkännandet stämmer. Vidare bör påpekas att åklagarens objektivitetsplikt kräver att åklagaren aktivt letar efter omständigheter som talar emot erkännandet. På samma sätt förhåller det sig med beviskravet och utredningskravet. Min uppfattning är att blotta existensen av ett erkännande inte påverkar vilken nivå beviskravet ligger på, utan kravet är ”ställt utom rimligt tvivel”. Måhända är det möjligt att utredningskravet kan sänkas av att ett erkännande föreligger. Dock är det viktigt att påpeka att enbart ett erkännande inte innebär att kraven på utredningens omfattning

minskar, utan detta gäller endast om det rör sig om ringa brott. Vid grova brott måste utredningen vara fullständig.

5.2 Hur värderas ett erkännande?

I uppsatsens tredje avsnitt har erkännandet behandlats. Vad som står klart är att erkännanden måste prövas. Ett erkännande är inte bindande för domstolen utan måste prövas i varje fall. Prövningen är tvådelad och består först och främst av en prövning där domstolen ska avgöra huruvida det rör sig om ett erkännande överhuvudtaget. Den som erkänner måste dels vara medveten om vad ett erkännande innebär, dels faktiskt avse att erkänna. Den andra delen innebär att domstolen måste ta ställning till huruvida erkännandet är tillförlitligt eller om det finns något som talar emot det.

När en tillförlitlighetsbedömning görs använder sig domstolen av olika kriterier. Hur det går till exakt är svårt att veta då domstolen i regel inte presenterar hur de har gjort denna bedömning i detalj, men ett antal kriterier har formulerats i praxis och doktrin. Framför allt tycks detaljkännedom i erkännandet tas tillvara på av domstolen, men även avsaknad av motiv att ljuga är en punkt som ofta återkommer i domskälen. Det finns dock en risk med att lägga för stor vikt vid dessa kriterier när bedömning av erkännanden ska göras. Detaljkännedom kan en tilltalad ha även om denne inte begått brottet. Speciellt finns det en risk för detta om det rör sig om ett brott som uppmärksammas medialt. Domstolarna verkar i regel vara medvetna om denna risk och undersöker det, men likväl finns det en risk för att information om brottet kan fås någon annanstans ifrån.

När det gäller avsaknad av motiv att ljuga kan det ifrågasättas hur effektivt det är för att stoppa personer som vill bli dömda. I många fall kan det förvisso tänkas att det är ett effektivt sätt att avslöja falska erkännanden, exempelvis om det gäller någon som ljuger för att skydda en familjemedlem eller dylikt. Däremot när det gäller erkännanden som i Quick-fallet, där anledningen till att ljuga är betydligt mer komplicerad är det desto svårare för domstolen att avslöja dessa motiv. Domstolen kan rimligen förväntas tänka på rimliga förklaringar till att en tilltalad erkänt, men är det rimligt att förvänta sig att domstolen dessutom ska beakta alla totalt orimliga anledningar till att ljuga? Förvisso ger psykologisk forskning oss viss insikt i tankarna hos de som erkänner brott de inte

begått, men någon fullständig förståelse för alla möjliga anledningar till varför oskyldiga erkänner brott torde vara omöjligt att uppnå.

De flesta falska erkännandena avslöjas antagligen ganska omgående och leder aldrig till någon process. En risk är dock att ett erkännande kan forma hela utredningen om det ges tidigt och inte avfärdas. Ett erkännande som återtas kan då leda till bevisningen inte håller och att en friande dom meddelas. Det är således viktigt att bibehålla ett högt utredningskrav även om ett erkännande föreligger, och att fokus läggs på att hitta bevisning som stödjer åtalet även utan förekomsten av erkännandet.

En viktig skillnad som kan vara värd att påpeka är att prövningen skiljer sig beroende på hur grovt brottet är. I lindriga fall kan erkännandet ibland godtas som den enda bevisningen. Detta kan ses som ett uttryck för ett sänkt utredningskrav i ringa mål. Jag anser att detta är rimligt av processekonomiska skäl. Hade lika mycket tid och resurser behövts lägga ner för att säkra bevisning i ringa brott som vid grova brott hade det varit en stor belastning för rättssystemet. Självklart måste målet vara att motverka materiellt oriktiga domar i så stor utsträckning som möjligt, men då det rör sig om ringa brott är påföljden i regel inte så allvarlig för den tilltalade, och den eventuella rättsförlusten är enligt min mening inte så stor då. Vill den tilltalade erkänna ett brott som vederbörande inte har begått bör denne ha möjlighet att göra det, förutsatt att brottet är ringa.

5.3 Räcker ett erkännande för att uppfylla beviskraven?

Den sista frågeställningen syftar till att utreda erkännandets styrka som bevismedel. Tidigare hade erkännande en väldigt stark ställning som bevis, och räckte i regel för en fällande dom. Erkännandet var ”regina probationum”. I dagens läge är erkännandet ett bevis bland andra, och har ingen särställning, åtminstone i teorin. I praktiken verkar erkännandet dock fortfarande ha stor tyngd, och bland annat Ekelöf hävdar att erkännandet fortfarande är regina probationum.

Vid frågan om erkännandet räcker för att uppfylla beviskraven kan återigen konstateras att det beror på om det rör sig om ringa eller grova brott. När det gäller grova brott är svaret nekande. Ett erkännande räcker inte, utan det krävs utöver det någon typ av samverkande bevisning. Kraven för vad som utgör samverkande bevisning är dock ganska lågt ställt, och i praktiken verkar det inte behövas särskilt mycket utöver ett

erkännande för att en fällande dom ska kunna meddelas. En alldeles för hård reglering av området hade dock troligen stridit mot den fria bevisvärderingens princip. Ett problem som finns är att domstolarna inte helt sällan är otydliga med vilken bevisning utöver erkännandet som använts för att stödja erkännandet. Formuleringar som ”erkännandet vinner stöd av utredningen i övrigt” är vanliga, men problematiska då det blir svårt att se hur domstolen har resonerat i sin bevisvärdering. Sammanfattningsvis när det gäller grova brott räcker det inte med ett erkännande, utan det måste finnas samverkande bevisning.

När det gäller ringa brott spelar erkännandet desto större roll. Vid summariska prövningar som vid strafföreläggande och ordningsbot är prövningen av erkännandet minimal och erkännandet i sig räcker för att straff ska meddelas. Det är här uppenbart att ett erkännande kan räcka här. Även när det gäller annan ringa brottslighet finns det stöd för att ett erkännande kan vara nog för en fällande dom. Kravet på utredningen ställs lägre, till den mån att ett erkännande är tillräckligt. Vid lindriga brottmål är således svaret ja, ett erkännande kan räcka för att uppfylla beviskraven.

5.4 Har tingsrätterna tillämpat gällande rätt korrekt vid värdering av erkännandena i Quick-målen?

Enligt min mening är det ganska uppenbart att domstolarna inte har gjort fel, eller gjort orimliga bedömningar. I samtliga fall har domstolarna prövat erkännandena, och i regel varit väldigt tydliga med att erkännandet i sig inte kan räcka för en fällande dom när det gäller mord. I alla fall har det funnits samverkande bevisning som, åtminstone med det faktaunderlag som tingsrätterna hade, talat för erkännandet. Den samverkande bevisningen liknade sådana uppgifter som tidigare accepterats av HD. Vidare resonerade tingsrätterna om såväl risken för att Quick skulle fått information om fallet från medierna eller förhørsledarna, om eventuella motiv för honom att ljuga om att han begått det och allmänt sett för risken att erkännandet skulle vara falskt.

I efterhand är det uppenbart att något gick väldigt fel, och det är lätt att fördöma allting i processen som felaktigt. De fel som begicks kan dock enligt min mening inte attribueras till tingsrätterna. Resonemangen som förs gällande bevisvärderingen är rimliga, och liknar de resonemang som HD fört i andra fall gällande erkännanden. Tingsrätterna

förutsåg risken att erkännandena var falska, men genom förevarande bevisning kom de fram till att erkännandena kunde styrkas. Med facit i hand var erkännandena falska, men domen behöver inte vara felaktig för det. Tingsrätterna gjorde sin bedömning utifrån det material de hade, helt enligt omedelbarhetsprincipen.

Bristerna i Quick-fallet beror enligt min mening snarare på ett antal andra faktorer. Först och främst verkar det som att åklagaren har åsidosatt sin objektivitetsplikt. I sin iver att få Quick dömd förbisågs omständigheter som talade mot erkännandet. Då förundersökningarna var väldigt omfattande kunde inte tingsrätterna ta del av hela. I det materialet som gavs in till tingsrätterna framstod Quick som betydligt mer säker på sin sak snarare än som den tvekandes och narkotikapåverkade man som osäkert ledde polisen fram till platser där han sades ha begått brott, och som ständigt ändrade sina uppgifter tills han till slut prickade rätt. Hade tingsrätten bara fått ta del av hela materialet hade tillförlitlighetsbedömningen av erkännandet troligtvis slutat annorlunda.⁷⁴

---

⁷⁴ För en gedigen genomgång av Quick-fallen rekommenderas Råstam (2012).

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Felaktigt dömda: rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, eddy.se, Visby, 2006

SOU 1938:44 Processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk

Litteratur

Bolding, Per Olof, *Bevisbördan och den juridiska tekniken*, Diss. Uppsala: Univ., Uppsala, 1951

Bring, Thomas, Diesen, Christian & Wilton Wahren, Alexandra, *Förhör*, 3., omarb. och uppdaterade uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2008

Diesen, Christian, *Utevarohandläggning och bevisprövning i brottmål*, Juristförl., Diss. Stockholm: Univ., Stockholm, 1993

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, Juristförl., Stockholm, 1994

Forsman, Filip: "Prövning av erkännande", i: Diesen, Christian & Björkman, Johanna (red.), *Bevis*. [1], Värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och andra enstaka bevis, Norstedts juridik, Stockholm, 1997

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång. H. 4, 6.*, omarb. uppl., Norstedt, Stockholm, 1992

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars, *Rättegång. H. 4, 7.*, omarb. och rev. uppl., Norstedt, Stockholm, 2009

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael, *Rättegång. H. 5, 8.*, [rev. och utök.] uppl., Norstedt, Stockholm, 2011

Eklund, Hans & Lindell, Bengt, *Straffprocessen*, 1. uppl., Iustus, Uppsala, 2005

Råstam, Hannes, *Fallet Thomas Quick: att skapa en seriemördare*, Ordfront, Stockholm, 2012

Artiklar

Gregow, Torkel. *Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuella övergrepp mot barn*, Svensk Juristtidning 1996 s. 509-523

Elektroniska källor

Fitger, Peter. *Rättegångsbalken – en kommentar på internet*, Zeteo, hämtad 2014-05-06
www.nj.se/zeteo

Lisinski, Stefan. *Quick helt friad från samtliga mord*, Dagens Nyheter, 2013-11-04,
hämtad 2014-05-16, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/quick-helt-friad-fran-samtliga-mord/>

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1963 s. 393

NJA 1978 s. 33

NJA 1980 s. 725

NJA 1982 s. 525

NJA 1990 s. 210

NJA 1990 s. 555

NJA 1994 s. 310

NJA 2001 s. 687

NJA 2013 s. 75

Hovrätten

RH 1996:97

RH 2009:13

Svea hovrätt, mål nr. Ö 3147-09

Svea hovrätt, mål nr. Ö 3293-10

Svea hovrätt, mål nr. Ö 3085-11

Hovrätten för nedre norrland, mål nr. Ö 889-11

Hovrätten för övre norrland, mål nr. Ö 493-12

Hovrätten för övre norrland, mål nr. Ö 454-12

Tingsrätten

Sundsvalls tingsrätt, mål nr. B 187-93

Piteå tingsrätt, mål nr. B 179/94

Gällivare tingsrätt, mål nr. B 26/95

Hedemora tingsrätt, mål nr. B 348/95

Hedemora tingsrätt, mål nr. B 100/97

Falu tingsrätt, mål nr. B 1548-99